

نقض حقوق بین‌الملل بشردوستانه در جریان مخاصمات مسلحانه در یمن
حمید درج (نویسنده مسئول)
دانش‌آموخته دکترای روابط بین‌الملل، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.
hamid.dorz@gmail.com

قابل انتشار در دوره ۲۶، شماره ۶۹ (بهار ۱۴۰۶) نشریه پژوهش‌های حقوقی

چکیده

حمله نظامی نیروهای ائتلاف عربی با رهبری عربستان به یمن و آتش‌گشودن بر اهداف غیرنظامی مصداق بارز تجاوز به تمامیت ارضی یمن است. کشورهای عضو ائتلاف مذکور مداخله نظامی و توسل به زور در یمن را با ارجاع به دعوت منصور هادی، رئیس‌جمهور مستعفی یمن، توجیه کرده‌اند. حمله ائتلاف مورد بحث به یمن، ضمن نقض اصل عدم توسل به زور در حقوق بین‌الملل، بسیاری از اصول و مقررات حقوق بین‌الملل بشردوستانه، از جمله محدودیت در انتخاب هر گونه شیوه و ابزارهای جنگی، ممنوعیت حمله به جمعیت غیرنظامی و مناطق مسکونی را نقض کرده است که این امر موجب خدشه‌دار شدن حاکمیت و تمامیت ارضی یمن شده است. بدین ترتیب، سؤال اصلی این پژوهش آن است که نقض حقوق بین‌الملل بشردوستانه در جریان مخاصمات مسلحانه در یمن شامل چه مواردی است؟ فرضیه پژوهش آن است که اگرچه کشورهای عضو این ائتلاف، مداخله نظامی در یمن و به کارگیری زور در این کشور را بر مبنای مداخله بر اساس دعوت توجیه نموده‌اند؛ اما این مداخله موجب نقض حاکمیت و تمامیت ارضی یمن و خدشه‌دار نمودن حقوق بین‌الملل بشردوستانه محسوب می‌شود که این امر ضمن ارتکاب نیروهای ائتلاف به جنایات جنگی، باعث آسیب‌های جدی و شدید به غیرنظامیان و اهداف غیرنظامی شده است. برای تحلیل داده‌های پژوهش از روش توصیفی-تحلیلی استفاده شده است.

کلید واژگان: حقوق بین‌الملل بشردوستانه، مخاصمات مسلحانه، مداخله بر اساس دعوت، نیروهای ائتلاف، یمن.

مقدمه

یکی از مهم‌ترین موضوعات منطقه‌ای در دهه‌های اخیر مسأله یمن است که از نظر حقوقی از اهمیت بالایی برخوردار است. در ۲۶ مارس ۲۰۱۵ یک مداخله نظامی با نام رمز عملیات طوفان قاطعیت با حمله هوایی ائتلاف کشورهای عربی منطقه به رهبری عربستان سعودی به یمن آغاز شد. در این عملیات کشورهایی مانند قطر، کویت، امارات و بحرین به عنوان متحدان سعودی و کشورهایی مانند سودان، مراکش، مصر، اردن و برخی از کشورهای غربی برای تحویل تسلیحات نظامی با ریاض همکاری می‌کردند. کشورهای عضو این ائتلاف مداخله و توسل به زور در یمن را بر مبنای دعوت منصور هادی توجیه کردند. ائتلاف نظامی تحت رهبری عربستان سعودی با توسل به ابزار نظامی علیه حوثی‌های یمن، از دولت منصور هادی حمایت کرده است. حقوق بین‌الملل بشردوستانه، رفتار بازیگران و طرف‌های درگیری مسلحانه را در زمان بروز مخاصمات مسلحانه از جمله درگیری‌های مسلحانه یمن تنظیم می‌کند. ادامه حملات و بمب‌گذاری‌ها توسط ائتلاف به رهبری امارات و عربستان سعودی باعث مجروح و کشته شدن صدها غیرنظامی و تخریب زیرساخت‌های غیرنظامی در یمن شده است که این امر نقض فاحش قواعد حقوق بشردوستانه، به‌ویژه کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو و پروتکل‌های الحاقی آن محسوب می‌شود؛ به طوری که قربانیان اصلی این جنگ، غیرنظامیان، و به ویژه زنان و کودکان یمنی هستند. هدف اصلی و اولیه حقوق بین‌الملل بشردوستانه، کاهش آلام ناشی از جنگ برای اشخاصی است که به طور مستقیم در جریان منازعات مشارکتی ندارند؛ در حالی که بمباران هوایی یمن توسط کشورهای عضو این ائتلاف علاوه بر تأثیر بر افراد غیرنظامی، بر اهداف غیرنظامی نظیر بیمارستان‌ها، مدارس و خانه‌های مسکونی آسیب زده و زیرساخت‌های شهری را نابود کرده است. محاصره دریایی و هوایی یمن و ممانعت از ارسال کمک‌های بشردوستانه به مردم یمن، منجر به افزایش آمار تلفات غیرمستقیم ناشی از قحطی و شیوع بیماری‌های واگیرداری مثل وبا گشته است. طرف‌های مخاصمات مسلحانه در یمن باید ضمن توقف جنایات و تعهد به عدم تکرار آن، اجازه عبور کمک‌های بشردوستانه به نیازمندان را نیز بدهند و محدودیت‌ها و موانع عبور و مرور در فرودگاه‌ها و بنادر را نیز رفع نمایند. طرفین مخاصمات مسلحانه همچنین باید به ایجاد مجدد صلح و امنیت در یمن کمک کنند. در این خصوص، بر طبق بند دوم از ماده ۵۷ پروتکل الحاقی (۱۹۷۷)؛ طرفین مخاصمه باید کلیه احتیاط‌های ممکن را در انتخاب وسایل و شیوه‌های حمله به عمل آورند تا در هنگام حمله از خسارت جانی اتفاقی به غیرنظامیان، مجروح شدن غیرنظامیان و نیز آسیب رساندن به اموال غیرنظامی اجتناب کرده یا آن را به حداقل برسانند.^۱ هدف کلی حقوق بین‌الملل بشردوستانه به حداقل رساندن درد ناشی از جنگ و کاهش اثرات آن بر غیرنظامیان در جریان درگیری‌های مسلحانه است. همچنین دیگر هدف اصلی این شاخه از حقوق بین‌الملل، محدود ساختن حق طرفین درگیر در مخاصمات مسلحانه در استفاده از سلاح‌ها به اختیار خویش است. این موضوع بیانگر اهمیت بالای حقوق بین‌الملل بشردوستانه است که کمک زیادی به تضمین یک جامعه باثبات و صلح جهانی و منطقه‌ای خواهد کرد. بنابراین، دولت یمن و طرف‌های درگیری مسلحانه، باید قوانین و دستورالعمل‌های حقوق بین‌الملل بشردوستانه در جریان درگیری‌های مسلحانه، به‌ویژه کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو و پروتکل‌های الحاقی آن را به صورت دقیق رعایت و تضمین کنند. بر اساس مشاهدات و گزارشات مستند سازمان‌های تخصصی بین‌المللی، می‌توان گفت که از آغاز نبرد مسلحانه و حملات هوایی نیروهای ائتلاف به رهبری عربستان به یمن، هزاران غیرنظامی

۱. حسینی اکبرنژاد، حوریه (۱۳۸۸)، «جنگ علیه حقوق جنگ: ارزیابی نبرد ۲۲ روزه غزه از نگاه حقوق بین‌الملل بشردوستانه»، *مجله مطالعات حقوقی*،^۱

کشته و زخمی شده‌اند. این در حالی است که حملات کورکورانه و غیرمتناسب و استفاده از سلاح‌های ممنوعه همچون استفاده از سلاح‌های خوشه‌ای و بالتبع ایجاد خطر برای حیات و سلامت افراد و اهداف غیرنظامی بر اساس قواعد حقوق بین‌الملل بشردوستانه ممنوع شده است و در این خصوص، طرف‌های درگیر در مخاصمات مسلحانه، متعهد به اجرا و تضمین حقوق بشردوستانه در مخاصمات مسلحانه بین‌المللی و غیربین‌المللی هستند. لذا، سؤال اصلی این پژوهش آن است که نقض حقوق بین‌الملل بشردوستانه در جریان مخاصمات مسلحانه در یمن شامل چه مواردی است؟ روش تحقیق در این پژوهش، توصیفی-تحلیلی می‌باشد و شیوه گردآوری اطلاعات و داده‌های تحقیق از طریق منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی صورت می‌گیرد.

۱- مبنای مداخله بر اساس دعوت در حقوق بین‌الملل

رضایت یک دولت به مداخله در قلمروی تحت حاکمیت خود مطابق حقوق بین‌الملل کلاسیک مشروع است. زیرا دولت جلوه‌ای از حق حاکمیت خود را اعمال می‌کند. به نظر برخی این نوع دخالت که مسبوق به دعوت دولت است، مداخله نیست؛ زیرا مداخله تحمیل اراده و اجبار یک دولت به دولت دیگر است. در این فرض با وجود رضایت عنصر اجبار مفقود است. با وجود رضایت ماده ۲(۴) منشور نیز نقض نشده است؛ زیرا مطابق این بند توسل به زور «علیه» یک دولت ممنوع است؛ اما دولتی که به مداخله رضایت می‌دهد توسل به زور نه علیه آن؛ بلکه به نفع آن انجام می‌گیرد. بنابراین، رضایت، خود مبنا و قاعده‌ای مستقل در توجیه این نوع مداخله خواهد بود. اگر عدم دخالت در امور یک دولت حق آن دولت باشد با اعلام رضایت آن دولت به مداخله، تکلیف به عدم دخالت برداشته می‌شود. دولتی که از طریق اعلان رضایت و یا دعوت اجازه حضور قوای نظامی دولتی دیگر در قلمرو تحت حاکمیت خود را صادر می‌کند، در آن صورت اجازه پرواز هوایی، تمرین‌های نظامی و برقراری نظم و ثبات و یا سرکوب مخالفان توسط نیروهای مداخله‌گر خارجی را نیز صادر می‌کند. به هر حال، عناوینی مانند رضایت به مداخله، دعوت به مداخله، درخواست کمک نظامی، دخالت در مخاصمه‌ی مسلحانه خارجی و گاه ائتلاف بین‌المللی عناوین مشابهی هستند که در بیشتر موارد مفهوم واحدی را می‌رسانند و به جای یکدیگر نیز بکار می‌روند.^۲ مداخله با دعوت عبارت است از توسل به زور توسط یک دولت خارجی در کشور میزبان تحت اختیارات قانونی کشور میزبان. چنین مداخله‌ای معمولاً برای کمک به دولت قانونی برای حفظ صلح و نظم در کشور میزبان انجام می‌شود. اولاً، رضایت بالاترین مقام رسمی کشور میزبان الزامی است. ثانیاً، مشروعیت دولت رضایت‌دهنده باید توسط جامعه بین‌المللی نیز به رسمیت شناخته شود. در این راستا، به رسمیت شناختن دولت میزبان به عنوان یک دولت مشروع توسط سازمان ملل متحد برای اثبات مشروعیت رضایت دولت موقت کافی است.^۳ از مفاد برخی اسناد بین‌المللی بر می‌آید که مداخله نظامی به دعوت یا با رضایت دولت هدف از شمول اصل منع مداخله مستثنی است. اصولاً هر عمل خلاف حقوق بین‌المللی که علیه دولتی صورت گیرد، چنانچه مسبوق به یا همراه با رضایت آن دولت باشد، وصف متخلفانه آن زائل می‌شود. به تعبیر کمیسیون حقوق بین‌الملل «رضای معتبر یک دولت نسبت به ارتکاب عمل دولت دیگر خطا بودن آن عمل را مادام که در حدود رضایت باشد نفی می‌کند». البته این رضایت باید به نحو معتبر و توسط ارگان یا شخص صلاحیت‌دار ابراز شده باشد. از نظر کمیسیون حقوق بین‌الملل اصول اعتبار رضایت مندرج در حقوق

^۲. سید مصطفی میرمحمدی، «مداخله بر اساس دعوت در حقوق بین‌الملل و استعانت از غیرمسلمانان، درنگی بر امارت نوپیدای اسلامی در افغانستان»،

فصلنامه پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب، ۹، ۲(۱۴۰۱)، ۳۳۳-۳۳۲

^۳. Waseem Ahmad Qureshi, "The Crisis in Yemen: Armed Conflict and International Law", **North Carolina Journal of International Law**, 45, 1(2020), p. 239

معاهدات در اینجا نیز راهنماست. کمیسیون علاوه بر تصریح بر پیش‌شرط‌های رضایت معتبر به مواردی اشاره دارد که رضایت هرگز نمی‌تواند معتبر باشد؛ مانند رضایت نسبت به رفتاری که ناقض قواعد آمره باشد.^۴

دکترین مداخله از طریق دعوت عموماً قانونی و مطابق با قانون حاکم بر استفاده از زور و مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها است. مفهوم زیربنایی این دکترین به طور کامل تبیین نشده است، اما، در اصل، به یک دولت به رسمیت شناخته شده اجازه می‌دهد تا از یک دولت خارجی درخواست کند تا به نیابت از آن در یک درگیری داخلی مداخله نظامی کند. همان‌طور که ارنست نولته^۵ می‌گوید؛ عبارت «مداخله با دعوت» بیشتر به عنوان مختصر مداخله نظامی توسط نیروهای خارجی در یک درگیری مسلحانه داخلی به دعوت دولت مربوطه استفاده می‌شود.^۶ این اصل غیرقابل انکار که یک دولت ممکن است به طور معتبر به مداخله نظامی خارجی رضایت دهد؛ ناشی از امتیاز حاکمیت دولت در حقوق بین‌الملل معاصر، به ویژه ماده ۲ منشور سازمان ملل متحد است. کمیسیون حقوق بین‌الملل، رضایت را در ماده ۲۰ مواد مربوط به مسئولیت دولت به عنوان عاملی که مانع نادرست بودن یک عمل غیرقانونی بین‌المللی می‌شود؛ بیان می‌کند، مشروط بر این‌که رضایت معتبر باشد و رفتار در محدوده رضایت داده شده باقی بماند. علاوه بر این، کمیسیون حقوق بین‌الملل بیان می‌دارد که رضایت یک دولت صرفاً از اجرای تعهدی که دولت دیگر به طور جداگانه به آن پایبند است و نه بر خلاف تعهدات اساسی صرف‌نظر می‌کند. بر این اساس، در مواردی که یک دولت به طور معتبر به مداخله نظامی خارجی رضایت دهد؛ ممنوعیت استفاده از زور بین دو دولت باقی می‌ماند؛ اما تنها در مورد آن مصداق خاص و فقط تا حدی که رضایت داده شده است، استفاده از زور ممنوع است.^۷

درباره دعوت به مداخله در یمن باید بیان داشت؛ زمانی که ائتلاف به رهبری عربستان به یمن حمله کرد؛ منصور هادی استعفاء داده بود و از طرفی، اصول ۳۷ و ۳۸ از قانون اساسی یمن نیز صلاحیت منصور هادی برای دعوت نیروی خارجی به منظور رویارویی با بحران را تأیید نمی‌کند. حتی اگر وی برای دعوت اهلیت داشته باشد؛ با توجه به وضعیت یمن که به مخاصمه مسلحانه بین‌المللی شده تبدیل شده است، امکان مداخله نظامی خارجی ممتنع خواهد بود و نقض بی‌طرفی محسوب می‌شود. عربستان ادعان داشت که حملات به یمن در چارچوب ائتلاف کشورهای عربی صورت گرفت. در هر صورت، چنانچه این ائتلاف را در زمره ترتیبات منطقه‌ای بدانیم؛ مداخله ترتیبات منطقه‌ای چنانچه بر رضایت معتبر دولت مورد مداخله مبتنی نباشد؛ به مجوز از سوی شورای امنیت سازمان ملل متحد نیاز خواهد داشت. در این باره، به نظر می‌رسد رضایت معتبر از سوی یمن برای مداخله عربستان وجود ندارد و درخواست مداخله پس از استعفای رئیس‌جمهور وقت، این مداخله را به یک مداخله نظامی اجباری تبدیل می‌کند که بر اساس ماده ۵۳ منشور ملل متحد، به مجوز شورای امنیت نیاز دارد.^۸

۴. مصطفی فضالی «مداخله نظامی در یمن از منظر حقوق بین‌الملل»، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، ۴۶، ۱ (۱۳۹۵)، ۵۸-۵۹.

۵. Ernest Nolte

۶. John Hursh, "International humanitarian law violations, legal responsibility, and US military support to the Saudi coalition in Yemen: a cautionary tale", *Journal on the Use of Force and International Law*, 7, 1(2020), pp. 12^۸-129

۷. Isabella Wong, "Authority to consent to the use of force in contemporary international law: the Crimean and Yemeni conflicts", *Journal on the Use of Force and International Law*, 6, 1 (2019), pp. 54-55

۸. سید یاسر ضیایی و محسن یدائی امناب (۱۳۹۵)، «مداخله نظامی خارجی در مخاصمات مسلحانه غیربین‌المللی از منظر حقوق بین‌الملل: بررسی وضعیت عراق، سوریه، یمن و بحرین»، فصلنامه آفاق امنیت، ۸ (۳۲)، صص ۴۴۴-۴۴۳

هم‌چنین اگر بپذیریم درخواست هادی به خودی خود معتبر بوده است؛ اما نمی‌تواند توجیه قانونی برای مداخله ائتلاف عرب با رهبری عربستان باشد؛ زیرا در ابتدا با اصول عدم مداخله و استقلال سیاسی یمن مغایرت داشته و در نتیجه هر دو اصل را نقض کرده است، زیرا حتی اگر رئیس‌جمهور هادی با مداخله ائتلاف موافقت کرده باشد، با توجه به پیامدهای انسانی ویرانگر جنگ، رضایت به عنوان یک اصل محدودکننده ضعیف عمل کرده است. به نظر می‌رسد که امکان موافقت با مداخله نظامی خارجی با تفسیر اولیه ماده ۲۶ مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها مطابقت ندارد که مقرر می‌دارد که مواردی که وصف متخلفانه‌ی یک عمل بین‌المللی را زایل می‌سازد؛ هیچ‌گونه انحرافی از یک هنجار اجباری حقوق بین‌الملل عمومی را مجاز یا توجیه نمی‌کند. با فرض این‌که ممنوعیت طبق ماده ۲ (۴) منشور سازمان ملل متحد تعهدی است که هیچ‌گونه انحرافی از آن مجاز نیست؛ ماده ۲۶ مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها از لحاظ نظری به این معنی است که رضایت نمی‌تواند مانع بدون مسئولیت تلقی شدن یک مداخله نظامی خارجی باشد که قواعد آمره را زیر پا می‌گذارد. از سوی دیگر، بیان می‌شود ماده ۲۶ مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها تناقضی را میان امری بودن ممنوعیت و امکان عدول از آن با رضایت به وجود می‌آورد. کمیسیون حقوق بین‌الملل این ناسازگاری را برجسته می‌کند و بیان می‌کند که تأثیر ماده ۲۶ بر رضایت ممکن است بسته به هنجار اجباری متفاوت باشد. برای مثال، رضایت نمی‌تواند مانع ممنوعیت شکنجه و نسل‌کشی شود؛ اما «دولت می‌تواند به طور معتبر به حضور نظامی خارجی برای هدفی قانونی رضایت دهد»، که نشان می‌دهد ماده ۲۶ ارتباط رضایت با ممنوعیت استفاده از زور را رد نمی‌کند.^۹

در وهله‌ی اول شاید چنین استدلال شود که بر اساس بند ۴ ماده ۲ منشور سازمان ملل متحد، «همه اعضا باید از هرگونه تهدید یا استفاده از زور که بر خلاف تمامیت ارضی یا استقلال سیاسی یک کشور یا مغایر با اهداف سازمان ملل متحد در مناسبات بین‌المللی آن‌ها باشد؛ خودداری کنند. هرگونه فشار نظامی، اقتصادی، سیاسی و ... علیه تمامیت ارضی یک کشور ناعادلانه است. خاک یک کشور هرگز نباید به صورت نظامی اشغال شود. هرگونه تسلط بر قلمرو یا تصرف آن در نتیجه توسل به زور یا تهدید غیرقانونی است.^{۱۰} بر اساس منشور ملل متحد که مهم‌ترین سند حقوقی بین‌المللی است، اعمال زور فقط در دو مورد امکان‌پذیر است: (۱) - در صورت وجود تحریم از سوی شورای امنیت سازمان ملل متحد (ماده ۴۲ و ۲) - در مواردی که نیاز به دفاع شخصی یا جمعی باشد (ماده ۵۱ و ماده ۵۲). در سایر موارد، دولت‌ها باید از توسل به زور یا تهدید به استفاده از آن، همان‌طور که در ماده ۲ منشور ملل متحد پیش‌بینی شده است، خودداری کنند. ممنوعیت توسل به زور به طور کلی به عنوان یک قاعده آمره حقوق بین‌الملل در نظر گرفته می‌شود؛ به این معنی که هیچ‌گونه انحرافی را نه با رضایت و نه با معاهده مجاز نمی‌داند.^{۱۱} اما رضایت می‌تواند مداخله‌ی خارجی را از حالت غیرقانونی خارج کند که ذیلاً به توضیح آن پرداخته می‌شود.

جیمز کرافورد^{۱۲}، گزارشگر ویژه کمیسیون حقوق بین‌الملل، با مفهوم‌سازی رضایت، یا بهتر است بگوییم فقدان آن، به عنوان یک عنصر ذاتی در ممنوع تلقی شدن توسل به زور طبق ماده ۲ (۴) منشور ملل متحد، تلاش کرد تا این دو مطلب

^۹. James Crawford, *State Responsibility: The General Part (Cambridge Studies in International and Comparative Law, Series Number 100)*, Cambridge University Press, (2013), pp. 317-318

^{۱۰}. Malek Zolghadr And Afshin Asadi And Seyyed Farshid Jafari Pabandi(2022), "Legal Aspects of the Nagorno-Karabakh Conflict", *Journal of Iranian Review of Foreign Affairs*, 13, 35(2022), p. 230

^{۱۱}. حسن محمد رضائی و سید باقر میرعباسی و علی کمالی (۱۳۹۸)، «مبانی توسل به زور و ممنوعیت آن در حقوق بین‌المللی با تأکید بر منشور سازمان ملل متحد»، فصلنامه تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، ۱۲، ۴۵ (۱۳۹۸)، صص ۱۲۹-۱۲۸

^{۱۲}. James Crawford

ظاهراً متناقض را با هم تطبیق دهد. در این دیدگاه، اعمال رضایت معتبر مانع از نقض پیشین ممنوعیت توسل به زور می‌شود. با توجه به این‌که در وهله اول هیچ مداخله و توسل به زور ممنوعه‌ای رخ نمی‌دهد، منطقاً غیرممکن است که رضایت را به عنوان عامل زایل کننده‌ی وصف متخلفانه‌ی عمل بین‌المللی بیان کرد؛ بنابراین از هرگونه تعارض با ماده ۲۶ مسئولیت بین‌المللی دولت جلوگیری می‌شود. فرمول کرافورد چارچوب قانونی خارج از مسئولیت دولت را فراهم می‌کند که از طریق آن می‌توان با مداخله نظامی خارجی موافقت کرد که کمیسیون حقوق بین‌الملل تقریباً به اتفاق آرا با آن موافقت کرد. با این وجود، حفظ عامل رضایت مندرج در کمیسیون حقوق بین‌الملل به عنوان عامل زایل کننده‌ی وصف متخلفانه‌ی عمل بین‌المللی، فرصتی عمل‌گرایانه برای بحث در مورد شرایط اعتبار آن فراهم نمود.^{۱۳} همان‌طور که بحث خواهد شد؛ نیروهای ائتلاف سعودی نمی‌توانند به مجوز فصل هفتم شورای امنیت سازمان ملل متحد یا ادعای واقع‌بینانه دفاع مشروع ناشی از یک حمله مسلحانه یا حتی تهدید به حمله مسلحانه تکیه کنند. بنابراین، بدون رضایت دولت یمن برای مداخله، ائتلاف نظامی با محوریت عربستان با نقض ممنوعیت استفاده از زور، به عنوان یک قاعده آمره حقوق بین‌الملل، یک عملیات نظامی غیرقانونی در داخل خاک یمن به راه انداخته است. کمک نظامی ایالات متحده نیز به عنوان عملی که نقض قاعده‌ای امری تلقی می‌شود، غیرقانونی خواهد بود، مشروط بر این‌که این کمک به منزله استفاده از زور باشد؛ زیرا واشنگتن با همان محدودیت‌هایی در مداخله مواجه است که ائتلاف سعودی برای ارائه کمک یا کمک به حفظ یک وضعیت غیرقانونی بین‌المللی مواجه است و موجد مسئولیت بین‌المللی برای دولت‌های مشارکت کننده است.^{۱۴} بر این اساس، کمیسیون حقوق بین‌الملل، رضایت را در ماده ۲۰ از مواد مسئولیت دولت به عنوان شرایطی که مانع نادرستی یک عمل غیر قانونی بین‌المللی می‌شود، بیان می‌کند؛ مشروط بر این‌که رضایت معتبر باشد و رفتار در محدوده رضایت داده شده باقی بماند. کمیسیون حقوق بین‌الملل، این رضایت را به عنوان یک قاعده ثانویه قاعده‌سازی می‌کند که به تعیین این‌که آیا نقض هر یک از قوانین اولیه حقوق بین‌الملل رخ داده است یا خیر کمک می‌کند؛ به گونه‌ای که اعمال رضایت معتبر مانع از وقوع یک عمل غیرقانونی می‌شود و از درگیر شدن دولت مداخله کننده در مسأله مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها از همان ابتدا جلوگیری می‌کند.^{۱۵}

قبل از مداخله ائتلاف نظامی با محوریت عربستان، دولت یمن به رهبری عبدربه منصور هادی، رئیس‌جمهور سابق یمن، درگیر مخاصمات مسلحانه غیر بین‌المللی با مخالفان حوثی بود. بنابراین، ائتلاف سعودی از طریق مداخله نظامی خود به یک طرف درگیری مسلحانه در یمن تبدیل شد که در پی این مداخله، مخاصمه داخلی یمن به یک مخاصمه مسلحانه بین‌المللی شده تغییر یافت. اگرچه مداخله نیروهای ائتلاف در یمن اکنون به ظاهر از سوی قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد پذیرفته شده است؛ اما موضع حقوقی ائتلاف در توجیه مداخله و استفاده از زور بدون اشکال نیست.^{۱۶} ائتلاف سعودی هم فاقد تأیید فصل هفتم شورای امنیت سازمان ملل متحد و هم فاقد ادعای وجود شرایط دفاع مشروع در ماده ۵۱ است که به یک حمله مسلحانه واقعی یا حتی قریب‌الوقوع پاسخ می‌دهد. در عوض، ائتلاف قانونی بودن استفاده از زور را بر اساس دکترین مداخله با دعوت استوار کرد.^{۱۷} به رغم این‌که از منظر حقوق بین‌الملل بشردوستانه،

¹³. Wong, Op. Cit. pp. 55-56

¹⁴. Hursh, Op. Cit. pp. 128-129

¹⁵. Wong, Op. Cit. p. 63

¹⁶. Federica I. Paddeu(2020), "Military assistance on request and general reasons against force: consent as a defence to the prohibition of force", *Journal on the Use of Force and International Law*, 7(2), p. 239

¹⁷. Tom Ruys And Luca Ferro, "Weathering the Storm: Legality and Legal Implications of the Saudi-Led Military Intervention in Yemen", *International and Comparative Law Quarterly*, 65, 1(2016), p. 73

درگیری‌های مسلحانه‌ای که روی می‌دهند از دو حالت «بین‌المللی» یا «غیر بین‌المللی» خارج نیستند؛ اما حالت سومی نیز متصور است. بدین شکل که مخاصمه مسلحانه داخلی این قابلیت را دارد که با دخالت دولت‌های خارجی، به مخاصمه مسلحانه بین‌المللی شده تغییر شکل دهد. بدین ترتیب در عرصه روابط خصمانه فی‌مابین دولت‌ها با صورت دیگری از مخاصمه مسلحانه مواجهه هستیم که در اصطلاح به آن مخاصمه مسلحانه داخلی بین‌المللی شده می‌گویند. بنابراین، یک مخاصمه ممکن است در آن واحد هر دو ویژگی، هم جنبه بین‌المللی و هم جنبه غیر بین‌المللی را داشته باشد. چنین مخاصماتی را مخاصمات مسلحانه مختلط یا مخاصمه مسلحانه داخلی بین‌المللی شده می‌نامند. در این نوع مخاصمه طرفین درگیر معلوم نیستند؛ زیرا از نظر عده‌ای از دولت‌ها، بین‌المللی و به عقیده عده‌ای دیگر از دولت‌ها، داخلی است. به نظر می‌رسد؛ نوع مخاصمه در یمن را می‌توان از نوع مخاصمات مسلحانه بین‌المللی شده دانست.^{۱۸}

۲- مداخله نظامی نیروهای ائتلاف عربی با رهبری عربستان سعودی در مخاصمات مسلحانه یمن

جنبش انصارالله یمن (حوثی‌ها)؛ جنبشی اسلامی - شیعی است که در سال ۱۹۹۰ با هدف کسب قدرت سیاسی در یمن و ریشه‌کن کردن نفوذ سلفی‌های مورد حمایت عربستان در منطقه تأسیس شد. دولت یمن و حوثی‌ها از سال ۲۰۰۴ درگیر مخاصمات مسلحانه بوده‌اند. این درگیری پس از آن آغاز شد که علی عبدالله صالح، رئیس‌جمهور وقت یمن، از تدابیر امنیتی شدید برای دستگیری رهبر شورش حوثی‌ها در تلاش برای محدود کردن شورش‌ها در کشور استفاده کرد. پس از وقوع بهار عربی در یمن در سال ۲۰۱۱، حوثی‌ها با شورش پایگاهی را به دست آوردند و اعتراضات چند ماهه‌ای را علیه دولت به نام مبارزه با فساد و دیکتاتور مورد حمایت ایالات متحده آغاز کردند و در نهایت رئیس‌جمهور را مجبور به کناره‌گیری کرد. دولت به منصور هادی، معاون صالح، که در انتخابات ۲۰۱۲ به عنوان رئیس‌جمهور انتخاب شد؛ واگذار شد. از سال ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۴، یمن به دلیل اعتراضات گسترده علیه قیمت سوخت در مناطق تحت کنترل حوثی‌ها، با بی-ثباتی سیاسی شدیدی مواجه شد. طی چند ماه، حوثی‌ها توانستند کنترل شهر صنعا، پایتخت را به دست بگیرند. دولت با حوثی‌ها مذاکره کرد و به یک توافق صلح موقت با میانجی‌گری سازمان ملل دست یافت که تنها چند ماه طول کشید تا پیش‌نویس مورد مناقشه قانون اساسی در ژانویه ۲۰۱۵ تدوین شد.^{۱۹} در عرض یک ماه، حوثی‌ها ساختمان اقامت‌گاه رئیس‌جمهور را تصرف کردند و او را مجبور به استعفاء کردند. آن‌ها پس از به دست گرفتن کنترل نیروهای مسلح، هواپیماهای جنگنده و مهمات، قدرت را در یمن به دست گرفتند. در مارس ۲۰۱۵، منصور هادی، به شهر عدن نقل مکان کرد و آن را پایتخت جدید به امید بازپس‌گیری کنترل اعلام کرد. با این حال، زمانی که این کشور با اعتراضات بزرگ حوثی‌ها و نیروهای منصور هادی مواجه شد؛ منصور هادی به عربستان سعودی گریخت و از کشورهای همسایه دعوت کرد تا با زور مداخله کنند. عربستان، امارات، بحرین، قطر و کویت در نامه‌ای مشترک به رئیس‌شورای امنیت سازمان ملل متحد توضیح دادند که آن‌ها تصمیم گرفته‌اند به درخواست رئیس‌جمهور هادی، به منظور بازگرداندن وی و محافظت از یمن و مردم آن در برابر تجاوزات شبه نظامیان حوثی پاسخ دهند.^{۲۰}

^{۱۸}. زهراسادات شارق و علیرضا محمدی مطلق (۱۳۹۵)، «مسئولیت بین‌المللی کشورهای عضو ائتلاف در مخاصمه یمن در پرتو بین‌المللی شدن مخاصمه»،

فصلنامه آفاق امنیت، سال نهم، شماره سی‌وسوم، صص ۱۸۱-۱۸۰

^{۱۹}. Qureshi, Op. Cit. p. 231

^{۲۰}. Sari Arraf, "The Armed Conflict in Yemen: A Complicated Mosaic", Geneva Academy, (2017), <https://www.geneva-academy.ch/joomlatools-files/docman-files/The%20Armed%20Conflict%20in%20Yemen.pdf>

کشورهای شرکت کننده متعهد شدند که در اولین ساعت عملیات در واحدهای نظامی مختلف از جمله نیروهای هوایی، زمینی و دریایی شرکت کنند. در نتیجه، ائتلاف نظامی متشکل از ۹ دولت شامل عربستان سعودی، امارات متحده عربی، بحرین، مصر، اردن، کویت، مراکش، قطر و سودان، حریم هوایی یمن را منطقه‌ای ممنوع اعلام کرد و عملیات طوفان قاطعیت (و بعداً عملیات تجدید امید) را در ساعات اولیه ۲۶ مارس ۲۰۱۵ آغاز کرد که آغازگر درگیری مسلحانه بین ائتلاف به رهبری عربستان سعودی و حوثی‌ها بود.^{۲۱} این ائتلاف که از حمایت اتحادیه عرب و کشورهای غربی از جمله ایالات متحده، بریتانیا، فرانسه و کانادا برخوردار بود؛ تمام نقاط متعلق به دولت یمن مانند وزارت دفاع، هواپیماهای روی زمین، پدافند هوایی، سیستم‌های ارتباطی نظامی، تأسیسات و پل‌هایی که استان‌ها را به هم متصل می‌کنند؛ هدف قرار داد. در آوریل ۲۰۱۴، شورای امنیت سازمان ملل متحد قطعنامه ۲۲۱۶ را تصویب و منصور هادی را به عنوان رئیس جمهور قانونی یمن به رسمیت شناخت و تحریم تسلیحاتی علیه حوثی‌ها از فوریه ۲۰۱۴ برقرار شد.^{۲۲} تسلط جنبش حوثی‌ها بر مناطق جنوبی، به ویژه شهر ساحلی عدن، در اوایل سال ۲۰۱۵، باعث نگرانی کشورهای همسایه (عربستان سعودی و امارات) شد. چرا که کنترل این مناطق از سوی حوثی‌ها به بهره‌برداری و توسعه بنادر یا به ایجاد روابط تجاری آن‌ها با برخی دولت‌های منطقه منجر می‌گشت و در نتیجه، صادرات و واردات بنادر داخلی و خارجی عربستان سعودی و امارات تحت تأثیر نامطلوب قرار می‌گرفت. از این‌رو، نیروهای زمینی ائتلاف در شهر بندری جنوبی عدن در آگوست ۲۰۱۵ فرود آمدند و به دولت کمک کردند تا حوثی‌ها و متحدان‌شان را پس از چندین ماه عملیات نظامی از بسیاری از مناطق جنوبی خارج کند.^{۲۳}

در سال ۲۰۱۶، نیروهای زمینی امارات متحده عربی، القاعده را از شهر مکلا، جایی که صالح و نیروهای حوثی برای تشکیل شورای عالی سیاسی به توافق رسیده بودند؛ مجبور به عقب‌نشینی کردند. در سال ۲۰۱۷، حوثی‌ها، علی عبدالله صالح، رئیس‌جمهور سابق یمن را به دلیل درخواست از عربستان سعودی برای مذاکره برای صلح و ثبات در این کشور کشتند. در حال حاضر، دولت منصور هادی به طور فزاینده‌ای کنترل خود را بر قلمروی نیروهای تحت حمایت امارات در جنوب یمن، القاعده، داعش و دیگر گروه‌های تروریستی در منطقه از دست می‌دهد.^{۲۴} در این راستا، ذکر این مطالب ضروری است که امارات دست به حمایت از جنبش‌هایی زده است که به دنبال خودمختاری جنوب یمن هستند. در این راستا، امارات با حمایت مستقیم از نیروهای جنوبی و انجام یک حمله هوایی علیه نیروهای طرفدار منصور هادی که منجر به توافق جده^{۲۵} در سال ۲۰۱۹ شد؛ کنترل خود را بر مناطق جنوبی تقویت کرده است.^{۲۶} در ۱۱ مه ۲۰۱۷،

²¹. Thomas Joscelyn, "Arab coalition enters AQAP stronghold in port city of Mukalla, Yemen", **Long War Journal**, (2016), <https://www.longwarjournal.org/archives/2016/04/arab-coalition-enters-aqap-stronghold-in-port-city-of-mukalla-yemen.php>

²². Oona A. Hathaway And Alexandra Francis And Aaron Haviland And Srinath Reddy Kethireddy And Alyssa Yamamoto, "The Yemen Crisis and the Law: The Saudi-Led Campaign and U.S. Involvement", **Just Security**, (2018), <https://www.justsecurity.org/52718/js-yemen-crisis-forum-saudi-campaign-us-involvement/>

²³. Junxiang Mao And Ammar Ahmad Ahmad Gady, "The Legitimacy of Military Intervention in Yemen and Its Impacts", **Beijing Law Review**, 12, 16 (2021), pp. 573-576

²⁴. Oona A. And Others, Op. Cit.

²⁵. توافقی که در اکتبر ۲۰۱۹ میان دولت منصور هادی، مورد حمایت عربستان و شورای موسوم به شورای انتقالی جنوب که برخوردار از حمایت امارات است؛ صورت گرفت. پیش نویس این توافق به دنبال حل و فصل همه اختلافات گروه‌های درگیر در همه زمینه‌های سیاسی، امنیتی، نظامی و اداری با ضمانت اجرایی آن، تحت نظارت کمیته مشترکی به رهبری عربستان است؛ به شرط این‌که این راهکارها به تشکیل دولت وحدت ملی با مشارکت شمال و جنوب یمن و هم چنین تشکیل کمیته ویژه‌ای متشکل از اعضای شورای انتقالی و ائتلاف برای نظارت بر عملکرد دولت بیانجامد (شبکه العالم، ۱۳۹۸: ۳).

عیدروس الزبیدی^{۲۷}، نماینده ارشد سابق عدن، در کنار پرچم کشور یمن جنوبی سابق ایستاد و از تشکیل یک مجلس انتقالی جنوبی مورد حمایت امارات خبر داد. به گفته افراد خواستار جدایی از جمهوری یمن و بازگشت به کشور مستقل سابق (یمن جنوبی)؛ این اعلامیه نتیجه نشستی از گفت‌وگوهایی بود که برای مدت طولانی در جریان بود.^{۲۸} شهر جنوبی عدن که در سال ۲۰۱۵ توسط هادی به عنوان پایتخت موقت نامگذاری شد؛ در اوت ۲۰۱۹ به دست نیروهای جدایی طلب جنوب یمن تحت حمایت امارات افتاد.^{۲۹} امارات همچنین به طور غیرمستقیم به نیروهای جنوبی کمک کرد تا جزیره سقطری، واقع در دهانه خلیج عدن، را اشغال کنند که دولت مستعفی یمن در سال ۲۰۲۰ آن را به کودتا علیه خود در عدن متهم کرد.^{۳۰} از سویی، نیروهای حوثی، قدرت خود را بر مناطق تحت کنترل خود در شمال یمن تحت عنوان دولت دوژور تشدید کرد و هم‌زمان مناطق خاصی را که تحت کنترل نیروهای رئیس‌جمهور مخلوع بود به دست آورد؛ لذا حاکمیت نیروهای حوثی به عنوان یک دولت بالفعل به رسمیت شناخته می‌شد. جنبش حوثی همچنین مذاکرات غیرمستقیم با عربستان سعودی داشت^{۳۱}. این سلسله رویدادها به دلیل از دست دادن کنترل بر اکثر مناطق یمن، منجر به تردید در مورد مشروعیت رئیس‌جمهور در عمل می‌شود. محققان استدلال می‌کنند که مداخلات از طریق دعوت ممکن است مشروعیت پیدا کند، مشروط بر این‌که توسط دولتی صادر شود که کنترل مؤثری بر قلمرو و شهروندانش اعمال می‌کند. علاوه بر این، حقوق بین‌الملل پیش‌فرض می‌گیرد که وقتی دولت کنترل مؤثری بر قلمرو و شهروندانش اعمال می‌کند، دولت حق دارد اراده دولت را در امور بین‌المللی خود ابراز کند.^{۳۲}

۳- خدشه‌دار شدن حقوق بین‌الملل بشردوستانه در یمن

حقوق بشر در طول یک درگیری مسلحانه و در طول سال‌ها احتمالاً مورد سوء استفاده قرار می‌گیرد. حقوق بشر بین‌المللی مجموعه‌ای از قواعد بین‌المللی برای تضمین حمایت و ارتقای حقوق بشر همه مردم است. این حقوق صرف نظر از قومیت، مذهب، ملیت، نژاد، رنگ، زبان، جنسیت، موقعیت جغرافیایی یا هر موقعیت دیگری، غیرقابل تقسیم، وابسته و به هم مرتبط هستند و ریشه عمیقی در هویت افراد به عنوان ابناء بشر دارند. مجموعه حق‌های بشری اغلب توسط قانون بیان و تضمین می‌شوند و در چارچوب حقوق بین‌الملل عرفی، معاهدات، اصول اساسی و حقوق نرم ایجاد و طراحی شده‌اند. به واقع حقوق بشر بین‌المللی تعهدات دولت‌ها را برای واکنش به شیوه‌ای خاص یا اجتناب از اقدامات خاص برای حمایت و حفاظت از حقوق اساسی بشر و آزادی‌های اساسی مردم در زمان صلح تنظیم می‌کند. از سوی دیگر، حقوق بین‌الملل بشردوستانه در اصل، راه را برای محدود کردن اقدامات طرف‌های متخاصم، در هنگام بروز مخاصمات مسلحانه، از طریق تضمین حمایت و رفتار انسانی برای فردی که در خصومت‌ها شرکت نمی‌کند؛ هموار می‌کند^{۳۳} ماده ۷۷ پروتکل یک الحاقی به کنوانسیون‌های ژنو تصریح می‌کند که «کودکان باید مورد احترام خاص قرار گیرند و در برابر هر نوع تجاوز

²⁶. Junxiang Mao And Ammar Ahmad Ahmad Gady, Op. Cit. p. 583

²⁷. Eidros Al-Zubaidi

²⁸. Hiemyar Yahya Hamoud Alquhaly And Salawati Mat Basir, "The Potential Violations of Civilians' Rights in Armed Conflicts in Yemen from the Perspective of International Law", **Open Access Library Journal**, (2023), 7

²⁹. Hursh, Op. Cit. p. 238

³⁰. Mao And Others, Op. Cit, p.583

³¹. Hursh, Op. Cit. p. 238

³². Mao And Others, Op. Cit. 573

³³. Ahmed Sayed And Arshid Iqbal Dar, "The International legal Protection of Human Rights In Armed Conflict", *International Education & Research Journal*, 3, 7(2017), 11424. Safia Mahomed (2024), International humanitarian laws: Applicable to all or a privilege for some?, **International humanitarian laws**, 17, 1 (2024), p. 24

ناشیست محافظت شوند». جدای از اجازه عبور رایگان امداد در نظر گرفته شده برای کودکان زیر ۱۵ سال و موارد زایمان (ماده ۲۳)، اقدامات برای رفاه کودکان در ماده ۲۴ کنوانسیون چهارم ژنو نیز مشخص شده است. این اقدامات شامل این هستند که کودکان زیر ۱۵ سال که در نتیجه جنگ یتیم یا از خانواده خود جدا شده‌اند؛ به حال خود رها نمی‌شوند و نگهداری آن‌ها، اجرای مذهب و تحصیل آن‌ها در هر شرایطی تسهیل می‌شود.^{۳۴} بر این اساس، حقوق بین‌الملل بشردوستانه رفتار یا شکنجه بی‌رحمانه را ممنوع می‌کند، حقوقی را برای کسانی که با اتهامات جنایی مواجه می‌شوند؛ تعیین می‌کند، تبعیض را غیرقانونی می‌داند و شامل قوانینی برای حمایت از کودکان و زنان و حفاظت از جان و حیثیت افراد می‌شود. علاوه بر این، وضعیت جنگجویان و اسیران جنگی توسط حقوق بشر مورد رسیدگی قرار می‌گیرد که در قالب حق دسترسی به دادرسی عادلانه تجلی می‌یابد. حقوق بین‌الملل بشردوستانه قانونی اصلی است که کلیه فعالیت‌های طرفین، اعم از بازیگران دولتی یا غیردولتی، را در طول جنگ و موقعیت‌های اشغال تنظیم و هماهنگ می‌کند. قاعده منع توسل به زور که در منشور سازمان ملل متحد گنجانده شده است، بر شرایطی که در آن ممکن است از زور استفاده شود؛ حاکم است. به عنوان مثال، حق استفاده از زور، در موارد دفاع مشروع و حملات نظامی تحت مجوز شورای امنیت ذیل فصل هفتم منشور سازمان ملل متحد اعمال می‌شود. تا آن جایی که درگیری مسلحانه وجود دارد؛ حقوق بین‌الملل بشردوستانه برای همه طرف‌ها تحت اصل برابری مخاصمان اعمال می‌شود؛ صرف نظر از این که آیا عمل یک طرف دیگری از نظر قانونی برای توسل به زور توجیه شده است یا خیر. بنابراین، رعایت اصولی نظیر تناسب، ضرورت و تفکیک میان اهداف نظامی و غیر نظامی برای طرفین درگیر در مخاصمات دوژور مسلحانه همواره ضروری است.^{۳۵} علاوه بر این، اگر پیش‌بینی آغاز حمله‌ای وجود داشته باشد که ممکن است باعث آسیب به اموال غیرنظامی، آسیب رساندن به غیرنظامیان یا تلفات تصادفی جان غیرنظامیان شود که نسبت به مزایای نظامی مستقیم و مشخص، بیش از حد مورد انتظار است؛ این حمله باید متوقف شود. علاوه بر این، برای حفظ جان و مال غیرنظامیان چه قبل و چه در حین حمله، رعایت اصل احتیاط برای پیشگیری از حملات قریب‌الوقوع و بی‌رویه و نیز جلوگیری از ایجاد درد یا جراحت بی‌مورد ضروری است. از جمله مهم‌ترین قوانین تنظیم کننده درگیری‌های مسلحانه، کنوانسیون‌های ژنو (۱۹۴۹) و ۲ پروتکل الحاقی آن‌ها (۱۹۷۷) است که حاوی قوانین و مقررات حقوق بین‌الملل بشردوستانه در جریان درگیری‌های مسلحانه داخلی و بین‌المللی است. کنوانسیون مربوط به حمایت از افراد غیرنظامی در زمان جنگ، چهارمین کنوانسیون ژنو است که شامل مجموعه‌ای از اقدامات است که طرفین باید در همه شرایط از آن خودداری کنند. اعمالی که ناقض ابتدایی‌ترین حقوق بشر تلقی می‌شوند، مانند شکنجه و اجبار فیزیکی یا اخلاقی، خشونت‌هایی که زندگی را به خطر می‌اندازد و عدم رعایت بسیاری از حقوق دادرسی از جمله این اقدامات است.^{۳۶} کنوانسیون ژنو همچنین اصولاً استفاده از سپر انسانی را به شدیدترین وجه ممنوع می‌کند؛ مگر این که برخی شرایط سخت‌گیرانه رعایت شود، همچنین این امکان را فراهم می‌کند که غیرنظامیان مجبور نباشند برای یک قدرت اشغال‌گر کار کنند. علاوه بر این، ماده ۲ پروتکل دوم کنوانسیون ۱۹۵۴ میلادی (۱۳۳۳ هجری شمسی) لاهه در خصوص حمایت از اموال فرهنگی در صورت بروز مخاصمه مسلحانه که نسبتاً با کنوانسیون ژنو ۱۹۴۹ مرتبط است؛ اعلام می‌کند که «علاوه بر مقرراتی که باید در زمان صلح به

³⁵. Andrew Navarro, "Balancing Precautions in Attacks Versus Precautions Against the", **Brigham Young University Law Review**, 47, 3, (2022), p. 1071

³⁶. Jacquelyn Caroe, "If It Ain't Broke Don't Fix It: The Proportionality Principle and the Changing Face of War", **Stetson Journal of Advocacy and the Law**, 9, 12(2022), p. 16

موقع اجرا گذاشته شود؛ این قرارداد در صورت جنگ رسمی یا هر گونه مخاصمه مسلحانه که بین دو یا چند دولت معظم متعاهد روی دهد به موقع اجرا گذارده خواهد شد؛ ولو آن که یکی از آن دول وجود حالت جنگ را تصدیق نکرده باشد»^{۳۷} علاوه بر این، موقعیت‌های تحت پوشش ماده ۲ پروتکل دوم کنوانسیون ۱۹۵۴ لاهه توسط پروتکل ۱ به کنوانسیون‌های ژنو ۱۹۷۷ تعمیم داده شد و بیان داشته شده است که موقعیت‌هایی که پروتکل در مورد آن‌ها اعمال می‌شود «شامل منازعات مسلحانه می‌شود که در آن مردم در استفاده از حق تعیین سرنوشت خود علیه سلطه استعماری و اشغال بیگانه و رژیم‌های نژادپرست مبارزه می‌کنند». هسته‌ی مرکزی حقوق بین‌الملل بشردوستانه، بر حمایت از غیرنظامیان و کاهش آلام وارد بر آنان در جریان درگیری‌های مسلحانه استوار است و این مسأله حوزه اصلی حقوق کیفری بین‌المللی و حقوق بین‌المللی بشر را تشکیل می‌دهد. این استانداردها و قوانین به منظور حفاظت، تخصیص مسئولیت‌ها به طرف‌های درگیری و تعیین محدودیت‌های قانونی برای طرفین و کاهش تأثیر درگیری بر آن‌ها، با هدف محافظت از غیرنظامیان در برابر سوء استفاده در هنگام بروز مخاصمات مسلحانه انجام می‌شود. با این وجود، سوء استفاده‌ها در درگیری‌های عمده و کم‌شدت ادامه یافته است.^{۳۸} در این راستا؛ از زمان شروع جنگ یمن در سال ۲۰۱۵، اوضاع این کشور همواره رو به وخامت بوده است. از این زمان، بحران انسانی در یمن توسط سازمان ملل متحد به عنوان بدترین و بزرگترین بحران انسانی در جهان نامیده شده است.^{۳۹} این درگیری‌ها منجر به کشته شدن هزاران نفر از مردم یمن، رنج شدید انسانی و آسیب جدی به زیرساخت‌های این کشور شده است. به گفته کمیته بین‌المللی صلیب سرخ، هزاران غیرنظامی در یمن کشته شده و دارایی‌های خود را از دست داده‌اند. علاوه بر این، تقریباً حدود ۴ میلیون نفر در سراسر کشور مجبور به فرار به مکان‌های امن تر شده‌اند. خدمات اولیه عملاً از بین رفته‌اند و میلیون‌ها یمنی با بحران انسانی روبه‌رو هستند. یمن با بزرگ‌ترین بحران غذایی جهان مواجه است و نزدیک به ۲۰ میلیون نفر این کشور را ترک کرده‌اند که کمک‌های بشردوستانه برای آن‌ها به یک نیاز مبرم تبدیل شده است.^{۴۰} واضح است که یک مسأله مهم دسترسی بشردوستانه و کمک‌های بشردوستانه است. بر اساس برنامه جهانی غذا، یمن سطح بی‌سابقه‌ای از گرسنگی را تجربه می‌کند که برای بسیاری از مردم در سراسر کشور مشکلات جدی ایجاد می‌کند. با وجود کمک‌های بشردوستانه که در حال حاضر ارائه می‌شود؛ حدود ۱۶٫۲ میلیون نفر با ناامنی غذایی مواجه هستند و بیش از ۵ میلیون یمنی در خطر گرسنگی هستند. تقریباً ۱ میلیون نفر به خانه‌های خود بازگشته‌اند که ویران شده‌اند. خانواده‌ها به دلیل درگیری‌ها و اقتصاد رو به زوال، برای یافتن غذای کافی جهت گذراندن امور معیشتی با مشکلات زیادی روبه‌رو هستند. نرخ سوءتغذیه کودکان از بالاترین میزان در جهان برخوردار است و وضعیت تغذیه بدتر خواهد شد. نزدیک به یک سوم خانواده‌ها رژیم غذایی ناقصی دارند و غذاهای بسیار کمی مانند حبوبات، سبزیجات، میوه‌ها، محصولات لبنی و گوشت مصرف می‌کنند. یمن همچنان بالاترین نرخ سوءتغذیه را در بین زنان و کودکان در جهان دارد؛ به طوری که ۱٫۲ میلیون زن باردار یا شیرده و ۲٫۳ میلیون کودک زیر پنج سال نیازمند درمان حاد سوء تغذیه ناشی از کاهش مصرف مواد

³⁷. Mohammed Salem Alqahtani And Others, Op. Cit. p. 146

³⁸. Mohammed Salem Alqahtani And Rohaida Nordin And Faridah Jalil, "Non-Adherence to Human Rights and Humanitarian Laws in the Conduct of Armed Conflict in Yemen", **Journal Of Sriwijaya Law Review**, 6, 1 (2022), p. 146

³⁹. Beverley Milton-Edwards, "Yemen: Ceasefires and Lost Opportunities", **BROOKINGS INST**, November 29, 2016, <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2016/11/29/yemenceasefires-and-lost-opportunities/> [<https://perma.cc/AJ3X-W4WD>].

⁴⁰. Moosa Elayah And Qais Gaber And Matilda Fentiman, "From food to cash assistance: rethinking humanitarian aid in Yemen", **Journal of International Humanitarian Action**, 7, 11, (2022), p. 9

غذایی هستند.^{۴۱} در حال حاضر، یمن با «بزرگ‌ترین وضعیت اضطراری ناامنی غذایی در جهان» مواجه است. حتی قبل از شروع جنگ، گزارش شده بود که یمن یکی از فقیرترین کشورهای جهان است که برای اکثر مواد غذایی خود به کمک‌های بین‌المللی وابسته است.^{۴۲} وضعیت بشردوستانه در یمن به حدی شکننده است که در صورت قطع منابع حیاتی مانند غذا، سوخت و دارو، میلیون‌ها نفر ممکن است با گرسنگی و مرگ مواجه شوند. بر اساس حقوق بین‌الملل بشردوستانه، نقطه‌ی شروع مبارزه با بحران غذایی این است که گرسنگی دادن به غیرنظامیان ممنوع است.^{۴۳}

«یوهانس ون دکلاو»^{۴۴}، هماهنگ کننده امور بشردوستانه در یمن، از دفتر سازمان ملل متحد برای هماهنگی امور بشردوستانه، در ۲۳ آوریل ۲۰۱۷ ابراز داشت: «فرودگاه‌ها و بندرگاه‌های یمن شاهرهای حیاتی هستند که یمن در واردات ۹۰ درصد از کالاها و سوخت مورد نیازش به آن‌ها وابسته است؛ اما بیشتر این شاهرها در فرودگاه یمن با مانع مواجه است و حتی برای عبور و مرور غیرنظامی باز نشده است». این در حالی است که براساس ماده ۲۳ کنوانسیون چهارم ژنو (۱۹۴۹)، دولت‌های عضو کنوانسیون موظف‌اند زمینه عبور آزادانه کلیه محصولات دارویی و لوازم بهداشتی که برای ساکنان غیرنظامی حمل می‌شوند؛ را فراهم نمایند. مضافاً اینکه تعهد مزبور در ارتباط با هرگونه محمولات خواروبار و نیز البسه و مواد غذایی مخصوص اطفال کمتر از ۱۵ سال و زنان باردار ضروری و لازم است.^{۴۵} یکی دیگر از مسائل مهم حقوق بین‌الملل بشردوستانه که در درگیری‌های مسلحانه در یمن مطرح شد؛ حفاظت از مجروحان، بیماران و بیمارستان‌ها و آمبولانس‌ها است. بر اساس حقوق بین‌الملل بشردوستانه، مجروحان و بیماران باید بدون تبعیض مورد احترام، جمع‌آوری و مراقبت باشند. هم با جنگجویان دشمن و هم با جنگجویان خود باید به یک شکل رفتار شود. مشکل دیگر ارتباط کودکان با نیروهای مسلح دولتی و گروه‌های مسلح است. طبق پروتکل‌های الحاقی، کودکان زیر ۱۵ سال نمی‌توانند برای شرکت در خصومت‌ها استفاده شوند. این در حالی است که این امر گاهی در یمن نقض شده است.^{۴۶}

در طول نقض‌های مکرر علیه حقوق کودکان توسط طرفین مخاصمه، دیده‌بان حقوق بشر اعلام کرد که ۵۸ حمله هوایی نامشروع توسط ائتلاف باعث کشته شدن حداقل ۱۹۲ کودک و تخریب و آسیب مدارس شده است.^{۴۷} بر اساس گزارش پروژه داده یمن، از زمان آغاز جنگ در سال ۲۰۱۵، بیش از ۲۰۱۰۰ حمله هوایی به یمن توسط ائتلاف به رهبری عربستان سعودی انجام شده است. به طور متوسط روزانه ۱۲ حمله فضاها و اموال عمومی از جمله بازارها، مزارع، مراکز بهداشت، بیمارستان‌ها، پل‌ها، اتوبوس‌های مدرسه، کارخانه‌ها و مساجد را ویران کرده است. گزارش شده است که چندین حمله هوایی به یک مرکز بازداشت حوثی‌ها توسط ائتلاف تحت رهبری عربستان سعودی انجام شده است که در آن دست کم ۲۰۰ نفر تنها در آگوست ۲۰۱۹ کشته و زخمی شدند. در سال ۲۰۱۷، عملیات تیر طلایی توسط ائتلاف به رهبری عربستان سعودی برای قطع خطوط تدارکاتی حوثی‌ها آغاز شد. در نتیجه ظرف چند ماه نیروهای هادی توانستند

⁴¹. Marco Sassoli, "Armed Conflict in Yemen; An Illustration of the Pertinence and Deficiencies of Existing IHL Rules", *Iranian Journal of International and Comparative Law*, 1, 1(2023), p. 112

⁴². Ahmad Qureshi, Op. Cit. p. 248

⁴³. Faisal Edroos, "Saudi siege on Yemen: 'Hundreds will die within a week'", *Aljazeera*, 2017, <https://www.aljazeera.com/news/2017/11>

⁴⁴. Johannes van Declaw

⁴⁵. فهیمه حشمت، «اقدامات نظامی ائتلاف به رهبری عربستان در یمن از منظر حقوق بشردوستانه بین‌المللی»، فصلنامه سیاست خارجی، ۳۲، ۱(۱۳۹۷).

⁴⁶. Sassoli, Op. Cit. p. 108

⁴⁷. حشمت، پیشین، ۸۱.

کنترل بندر موکا را به دست آورند.^{۴۸} علاوه بر این، از سال ۲۰۱۸، نیروهای دریایی ائتلاف به رهبری عربستان سعودی دست کم پنج حمله مرگبار به قایق‌های ماهیگیری یمنی انجام دادند که در آن برخی از ماهی‌گیران یمنی از جمله هفت جوان کشته شدند.^{۴۹}

یکی از اهداف اصلی و اساسی حقوق بین‌الملل بشردوستانه، حمایت از غیرنظامیان و به حداقل رساندن آسیب‌های وارده بر آنان در درگیری‌های مسلحانه است. بر اساس قواعد حقوق بین‌الملل بشردوستانه، اشخاص غیرنظامی از محافظت عمومی در برابر اثرات عملیات رزمی انجام شده توسط ارتش برخوردارند. معطوف ساختن حملات به اهداف نظامی و توجه بیشتر به حفاظت از غیرنظامیان اخیراً در نتیجه پیشرفت زیاد روش‌های جنگی و ظهور فناوری پیشرفته و مخرب در زمینه نبرد افزایش یافته است. مشارکت غیرنظامیان در مخاصمات مسلحانه موضوعی است که باید توسط حقوق بین‌الملل بشردوستانه مورد توجه قرار گیرد، چراکه این مشارکت موجب عدول از اصل عدم مشارکت که زیربنای تضمین حمایت از غیرنظامیان است می‌شود.^{۵۰} نیروهای ائتلاف در یمن مرتکب نقض جدی حقوق بین‌الملل بشردوستانه شدند و از مهمات چندمنظوره در برخی حملات استفاده شد که منجر به کشته و زخمی شدن هزاران غیرنظامی شد. برخی از حملات بدون تبعیض، نامتناسب و علیه غیرنظامیان و اشیاء غیرنظامی، از جمله مناطق مسکونی و گردهمایی‌هایی مانند؛ دستجات عزاداری، عروسی‌ها و مراسم تدفین، انجام شد. به عنوان مثال، از آغاز مداخله نظامی نیروهای ائتلاف در ۲۶ مارس ۲۰۱۵ تا پایان ماه مه ۲۰۱۷، یمن نزدیک به ۹۰۰۰۰ حمله هوایی از نیروهای ائتلاف (به طور متوسط یک حمله هوایی در هر ۱۲ دقیقه) دریافت کرد که عمدتاً مناطق تحت کنترل جنبش حوثی را هدف قرار دادند.^{۵۱} بنابراین، افراد و اهداف غیرنظامی نه تنها نباید به طور مستقیم مورد حمله نظامی واقع شوند؛ بلکه در حمله به اهداف نظامی نیز باید چنان دقتی صورت گیرد که اهداف غیرنظامیان تا حد امکان صدمه و آسیب نبینند. در این خصوص بسیاری از بمباران‌های هوایی نیروهای ائتلاف دقیقاً علیه غیرنظامیان و اهداف غیرنظامی در یمن سازماندهی شده و اغلب حمله به اهداف نظامی بدون رعایت اصل تفکیک صورت گرفته است.^{۵۲}

یمن در حال حاضر به دلیل درگیری‌های هفت ساله با یک بحران انسانی حاد مواجه است که به سبب آن ۲۳,۴ میلیون نفر در سال ۲۰۲۲ به کمک‌های بشردوستانه نیاز خواهند داشت. از زمان شروع جنگ، بحران انسانی در یمن توسط سازمان ملل متحد به عنوان بدترین و بزرگ‌ترین بحران انسانی در جهان نامیده شده است. یمن فاقد منابع لازم برای راه اندازی سیستم مراقبت بهداشتی خود است و با کمبود پزشک، لوازم، سوخت و تجهیزات پزشکی مواجه است. تقریباً دو میلیون نفر در یمن به آب آشامیدنی سالم و تأسیسات بهداشتی دسترسی ندارند.^{۵۳} در ۴ مارس ۲۰۲۳، داده‌های آماری منتشر شده توسط انتصاف، یک سازمان غیردولتی محلی در یمن، نشان داد که هشت سال جنگ متوالی در یمن باعث زخمی شدن حداقل ۱۳۴۸۲ زن و کودک شده است که شامل ۶۳۲۸ کشته و ۷۱۵۴ نفر مجروح می‌شود. علاوه بر این، بیش از ۵ میلیون نفر در سراسر یمن آواره داخلی شده‌اند.^{۵۴} در ماده (۱) ۳۵ از پروتکل الحاقی اول ۱۹۷۷ ذکر شده است که در هر مخاصمه مسلحانه‌ای، طرف‌های درگیری و اعضای نیروهای مسلح آن‌ها، حق نامحدودی در انتخاب شیوه‌ها و

⁴⁸. Ahmad Qureshi, Op. Cit. 231-233

⁴⁹. Mohammed Salem Alqahtani And Others, Op. Cit. p. 149

⁵⁰. Alquhaly And Basir, Op. Cit. p. 2

⁵¹. Mao And Others, , Op. Cit. p. 583

⁵². Sassoli, Op. Cit. p. 107

⁵³. Muhamad S. Olimat, "The Greater Middle East Covid-19 Crisis Management: Challenges and Opportunities", *Journal of International Women's Studies*, 23, 3(2022), p. 15

⁵⁴. Alquhaly And Basir, Op. Cit. p. 3

روش‌های جنگی ندارند. استفاده از روش‌ها و سلاح‌های جنگی که باعث ورود درد غیرضروری یا رنج زائد می‌شود ممنوع است. به گزارش عفو بین‌الملل، نیروهای ائتلاف از برخی سلاح‌های غیردقیق که شامل بمب‌هایی بزرگ با شعاع تخریب و تأثیر گسترده که باعث تلفات و تخریب بسیار فراتر از منطقه مورد حمله می‌شود، استفاده می‌کنند. آن‌ها همچنین به استفاده از سلاح‌های خوشه‌ای در حمله به استان‌های صعده ادامه داده‌اند و به رغم ممنوعیت گسترده بین‌المللی استفاده از این سلاح‌ها به دلیل ماهیت ذاتاً کورکورانه‌شان از آن‌ها استفاده می‌کنند. دیده‌بان حقوق بشر در گزارشی بیان کرده است که نیروهای ائتلاف حداقل ۱۶ بار از سلاح‌های خوشه‌ای در حمله به مناطق پرجمعیت غیرنظامی استفاده کرده است که منجر به کشته و زخمی شدن ده‌ها غیرنظامی شده است.^{۵۵} بر اساس گزارشات غیر رسمی مقامات محلی، مین‌های ضد نفر حداقل ۱۸ کشته و بیش از ۳۹ نفر زخمی را در مکانهای متفاوت در استان تعز مابین می ۲۰۱۵ و آوریل ۲۰۱۶ به دنبال داشته است. در حدیده و تعز، حداقل ۱۴۰ غیر نظامی، از جمله ۱۹ کودک گزارش شده است که تنها در ژانویه ۲۰۱۸ بر اثر مین کشته شدند.^{۵۶} این اقدامات علاوه بر نقض بند ۱ و ۲ ماده ۳۵ پروتکل الحاقی اول مبنی بر ممنوعیت استفاده از سلاح‌های ممنوعه، نقض اصل منع ایراد صدمات و جراحات غیرضروری نیز می‌باشد.^{۵۷}

نتیجه‌گیری

حقوق بین‌الملل بشردوستانه، برای حفاظت از اموال، جان و حیثیت افراد بشر در سرتاسر جهان، به هنگام بروز مخاصمات مسلحانه، به دنبال حمایت و ترویج حقوق بشردوستانه و سایر چارچوب‌های بین‌المللی است که حقوق غیرنظامیان و طرف‌های درگیری مسلحانه را تنظیم می‌کند. هدف اصلی حق بین‌الملل بشردوستانه حمایت به عمل آوردن حداکثری از حیات، سلامتی و کرامت انسانی غیر نظامیان و نیز مبارزانی است که به دلیل زخمی یا بیمار شدن یا به اسارت در آمدن، دیگر در مخاصمه شرکت فعال ندارند. رفتار طرف‌های درگیری مسلحانه در یمن که اصول حقوق بین‌الملل بشردوستانه را به شدت نقض کرده‌اند؛ منجر به تداوم درگیری‌ها و جنگ‌های مسلحانه در این کشور شد و در نتیجه راه دسترسی به حقوق و امتیازات بشردوستانه را زیر پا گذاشت. مداخله نظامی در یمن در مارس ۲۰۱۵ با حمله هوایی ائتلافی از کشورهای منطقه به رهبری عربستان سعودی به یمن آغاز شد. این عملیات به ادعای عربستان سعودی در پشتیبانی از دولت منصور هادی و بر ضد انصارالله و حامیان علی عبدالله صالح صورت گرفت. همه کشورهای عضو شورای همکاری کشورهای عرب خلیج فارس به جز عمان در این عملیات شرکت کرده و از درخواست منصور هادی جهت مبارزه با حوثیان و القاعده و داعش در یمن استقبال کردند. شورای امنیت سازمان ملل متحد نیز اقدام به صدور قطعنامه‌هایی ذیل فصل هفتم منشور ملل متحد در این باره کرده است؛ قطعنامه‌هایی که آشکارا یا تلویحاً به اقدامات کشورهای مهاجم و نیروهای ائتلاف در یمن وجهه قانونی داده است. اما واقعیت آن است که وقوع درگیری‌های مسلحانه در یمن، ضمن مغایرت با اهداف و مقاصد منشور سازمان ملل متحد، باعث نقض حاکمیت و تجاوز به تمامت ارضی یمن و پایمال کردن حق تعیین سرنوشت مردم یمن شده است؛ زیرا نه تنها به صلح و امنیت منطقه کمک نکرده است؛ بلکه زمینه رشد و گسترش فعالیت گروه‌های تروریستی تکفیری القاعده و داعش را در شبه جزیره عربستان گسترش داده است. این درگیری‌ها نیز متضمن نقض مکرر اصول، قوانین و عرف‌های بین‌المللی بشردوستانه بوده است. بر اساس قواعد حقوق بین‌الملل بشردوستانه طرفین مخاصمه تعهد به کاهش صدمات ناشی از مخاصمات مسلحانه را دارند. هدف اساسی حقوق بین‌الملل

^{۵۵}. حشمت، پیشین، ۷۴.

^{۵۶}. Mohammed Salem Alqahtani And Others, Op. Cit. p. 150

^{۵۷}. حشمت، پیشین، ۷۶.

بشردوستانه این است که صدمات و جراحات وارده بر افراد غیرنظامی که در جنگ مشارکت ندارند را تا حد امکان کاهش دهد. حقوق بین‌الملل بشردوستانه همچنین در پی ایجاد تعادل بین ضرورت‌های نظامی و اصول انسانی و جلوگیری از گسترش آثار و تبعات جانبی غیرضروری در طول مخاصمات مسلحانه و انسانی‌تر کردن جنگ‌ها می‌باشد. علاوه بر این، غیرنظامیان آسیب‌پذیر که در عملیات خصمانه شرکت نمی‌کنند؛ باید در برابر هر گونه تأثیر درگیری مسلحانه محافظت شوند. کسانی که از مخاصمات مسلحانه رنج می‌برند، باید بدون هیچ گونه تبعیضی کمک دریافت کنند و مورد مراقبت قرار بگیرند. یافته‌های این مطالعه به این نتیجه می‌رسد که طرف‌های متخاصم دست به اقداماتی زده‌اند که جنایات جنگی احتمالی علیه غیرنظامیان را تشکیل می‌دهند. این تخلفات بالفعل گروه‌های مختلفی از جمله کودکان، زنان، امدادگران بین‌المللی و کارکنان حقوق بشر، کادر پزشکی و روزنامه نگاران را در بر می‌گیرد و شامل تخریب زیرساخت‌های ضروری مانند مدارس، بیمارستان‌ها و خانه‌های غیرنظامی می‌شود. آوارگی، ناپدید شدن اجباری، شکنجه، استفاده از سلاح‌های ممنوعه بین‌المللی و همچنین گرسنگی و شیوع بیماری‌های همه‌گیر از جمله تخلفات مستند است. این نقض‌های احتمالی به افزایش تعداد کشته‌ها در یمن در طول درگیری‌های مسلحانه کمک کرده است و این کشور در آستانه قحطی جهانی قرار دارد. از این رو، حفظ و احترام به ارزش‌های بشردوستانه و حقوق بشر در اجرای جنگ در یمن ضروری است. حقوق بین‌الملل بشردوستانه و تعهدات برخاسته از آن و همچنین استانداردهای حقوقی، باعث ایجاد تعهدات قانونی می‌شود که در هر شرایطی از جمله بحران‌های انسانی پا برجا است. در واقع، آنچه ائتلاف عربی به رهبری عربستان در طی مخاصمات مسلحانه در یمن انجام داد؛ از مصادیق نقض فاحش حقوق بین‌الملل بشردوستانه است. نکته اساسی این که با مداخله نیروهای ائتلاف عربی با رهبریت عربستان سعودی در مخاصمات مسلحانه داخلی یمن، این مخاصمه به یک مخاصمه بین‌المللی شده تبدیل شد. بدین ترتیب، با تغییر ماهیت مخاصمات در یمن، طبق اصول و قواعد حاکم در حقوق بین‌الملل بشردوستانه، علاوه بر قوانین برخاسته از ماده ۳ مشترک کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو ۱۹۴۹ و پروتکل دوم الحاقی مصوب ۱۹۷۷ که تنها در زمان مخاصمه داخلی اعمال کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو و پروتکل الحاقی اول مصوب ۱۹۷۷، که در زمان مخاصمات مسلحانه بین‌المللی اجرایی هستند، نیز لازم الاجرا می‌باشند.

در واقع، نیروهای ائتلاف عربی با رهبری عربستان سعودی، از ابتدای مداخله در یمن ادعاهایی برای مداخله نظامی در یمن، از جمله مداخله بشردوستانه، دفاع مشروع، دفاع پیشگیرانه و مداخله مبتنی بر دعوت دولت مستعفی منصور هادی را مطرح کرده‌اند. کشورهای عضو این ائتلاف، مداخله در یمن و توسل به زور را بر اساس دعوت دولت منصور هادی توجیه کرده‌اند و با پیوستن به نیروهای هادی علیه انصارالله یمن وارد جنگ شدند که این امر ضمن هر چه پیچیده‌تر شدن ابعاد مخاصمات مسلحانه یمن، سبب خدشه‌دار شدن حقوق بین‌الملل بشردوستانه در این درگیری‌ها و همچنین نقض حاکمیت و تمامیت ارضی یمن شده است. نیروهای عضو ائتلاف مداخله نظامی خود در مخاصمات مسلحانه یمن را بر اساس مداخله بشردوستانه نیز مطرح کرده‌اند. مداخله بشردوستانه زمانی مشروعیت می‌یابد که برای حفظ جان غیرنظامیان باشد. این در حالی است که نیروهای ائتلاف و در رأس آن عربستان، در تجاوز به یمن در پی حفظ حقوق غیرنظامیان نبوده است؛ بلکه ریاض در طی حملات خود حقوق غیرنظامیان و قواعد حقوق بشردوستانه را نیز به شدت نقض کرده است؛ تا جایی که بسیاری از سازمان‌های بین‌المللی، نظیر سازمان عفو بین‌الملل، دیده‌بان حقوق بشر و صلیب سرخ بارها ائتلاف به رهبری عربستان را به دلیل نقض قواعد بشردوستانه در یمن محکوم کرده‌اند. چرا که اقدامات ایشان متضمن نقض جدی قوانین و آداب و رسوم قابل اعمال در درگیری‌های مسلحانه بین‌المللی در چارچوب حقوق بین‌الملل

بشردوستانه است و این امر موجب مسئولیت بین‌المللی نیروهای ائتلاف با رهبری عربستان سعودی است. به همین دلیل ضرورت دارد مسئله‌ی مسئولیت بین‌المللی دولت‌های عضو ائتلاف به سبب ارتکاب اعمال متخلفانه و ضد حقوق بشردوستانه در یمن توسط نهادهای بی‌طرف بین‌المللی نظیر دیوان بین‌المللی دادگستری، مورد رسیدگی واقع شود.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

شبکه العالم (۱۳۹۸)، «زمانی که توافق جده در نطفه خفه می‌شود»، ۲۸ مهر، آدرس اینترنتی: <https://fa.alalam.ir/news/4504951/>

حسینی اکبرنژاد، حوریه (۱۳۸۸)، «جنگ علیه حقوق جنگ: ارزیابی نبرد ۲۲ روزه غزه از نگاه حقوق بین‌الملل بشردوستانه»، *مجله مطالعات حقوقی*، دوره ۲۶، شماره ۴۰، صص ۹۹-۱۲۵

حشمت، فهیمه (۱۳۹۷)، «اقدامات نظامی ائتلاف به رهبری عربستان در یمن از منظر حقوق بشردوستانه بین‌المللی»، *فصلنامه سیاست خارجی*، سال سی‌ودوم، شماره ۱، صص ۸۶-۵۷

رضائی، حسن محمد و سید باقر میرعباسی و علی کمالی (۱۳۹۸)، «مبانی توسل به زور و ممنوعیت آن در حقوق بین‌المللی با تاکید بر منشور سازمان ملل متحد»، *فصلنامه تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل*، سال دوازدهم، شماره چهل و پنجم، صص 141-119

شارق، زهراسادات و علیرضا محمدی مطلق (۱۳۹۵)، «مسئولیت بین‌المللی کشورهای عضو ائتلاف در مخاصمه یمن در پرتو بین‌المللی شدن مخاصمه»، *فصلنامه آفاق امنیت*، سال نهم، شماره سی‌وسوم، صص ۲۰۸-۱۷۳

ضیایی، سید یاسر و محسن یدائی امناب (۱۳۹۵)، «مداخله نظامی خارجی در مخاصمات مسلحانه غیر بین‌المللی از منظر حقوق بین‌الملل: بررسی وضعیت عراق، سوریه، یمن و بحرین»، *فصلنامه آفاق امنیت*، صص ۱۵۱-۱۲۳

میرمحمدی، سید مصطفی (۱۴۰۱)، «مداخله بر اساس دعوت در حقوق بین‌الملل و استعانت از غیرمسلمانان، درنگی بر امارت نوپیدای اسلامی در افغانستان»، *فصلنامه پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب*، سال نهم، شماره دوم، صص

۳۲۷-۳۵۴

ب) منابع خارجی

Ahmad Qureshi, Waseem(2020), "The Crisis in Yemen: Armed Conflict and International Law", **North Carolina Journal of International Law**, Vol. 45, No. 1, pp. 226-268

Alquhaly, Hiemyar Yahya Hamoud And Salawati Mat Basir(2023), "The Potential Violations of Civilians' Rights in Armed Conflicts in Yemen from the Perspective of International Law", **Open Access Library Journal**, pp. 1-24

Arraf, Sari (2017), "The Armed Conflict in Yemen: A Complicated Mosaic", **Geneva Academy**, <https://www.geneva-academy.ch/joomlatools-files/docman-files/The%20Armed%20Conflict%20in%20Yemen.pdf>

Caroe, Jacquelyn(2022), "If It Ain't Broke Don't Fix It: The Proportionality Principle and the Changing Face of War", **Stetson Journal of Advocacy and the Law**, Vol. 9, No. 12, pp. 1-22

-Crawford, James(2013), **State Responsibility: The General Part (Cambridge Studies in International and Comparative Law, Series Number 100)**, Cambridge University Press, pp. 1-906

Edroos, Faisal(2017), “Saudi siege on Yemen: ‘Hundreds will die within a week’”, **Aljazeera**, <https://www.aljazeera.com/news/2017/11/9/saudi-siege-on-yemen-hundreds-will-die-within-a-week>

Elayah, Moosa And Qais Gaber And Matilda Fenttiman(2022), “From food to cash assistance: rethinking humanitarian aid in Yemen”, **Journal of International Humanitarian Action**, 7(11), pp. 1-13

Hathaway, Oona A. And Alexandra Francis And Aaron Haviland And Srinath Reddy Kethireddy And Alyssa Yamamoto (2018), “The Yemen Crisis and the Law: The Saudi-Led Campaign and U.S. Involvement”, **Just Security**, <https://www.justsecurity.org/52718/js-yemen-crisis-forum-saudi-campaign-us-involvement/>

Hursh, John (2020), “International humanitarian law violations, legal responsibility, and US military support to the Saudi coalition in Yemen: a cautionary tale”, **Journal on the Use of Force and International Law**, Vol. 7, No. 1, pp. 122-155

Isabella Wong (2019), “Authority to consent to the use of force in contemporary international law: the Crimean and Yemeni conflicts”, **Journal on the Use of Force and International Law**, 6(1), pp. 52-82

Joscelyn, Thomas(2016), “Arab coalition enters AQAP stronghold in port city of Mukalla, Yemen”, **Long War Journal**, <https://www.longwarjournal.org/archives/2016/04/arab-coalition-enters-aqap-stronghold-in-port-city-of-mukalla-yemen.php>

Mahomed, Safia (2024), International humanitarian laws: Applicable to all or a privilege for some?, **International humanitarian laws**, Vol. 17, No. 1, pp. 22-26

Mao, Junxiang And Ammar Ahmad Ahmad Gady(2021), “The Legitimacy of Military Intervention in Yemen and Its Impacts”, **Beijing Law Review**, 12(16), pp. 560-592

Milton-Edwards, Beverley, “Yemen: Ceasefires and Lost Opportunities”, **BROOKINGS INST**, November 29, 2016, <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2016/11/29/yemenceasefires-and-lost-opportunities/> [https://perma.cc/AJ3X-W4WD].

Navarro, Andrew(2022), “Balancing Precautions in Attacks Versus Precautions Againstthe”, **Brigham Young University Law Review**, 47(3), 1036-1098

Olimat, Muhamad S. (2022), “The Greater Middle East Covid-19 Crisis Management: Challenges and Opportunities”, **Journal of International Women’s Studies**, 23(3), pp. 1-23

Paddeu, Federica I. (2020), “Military assistance on request and general reasons against force: consent as a defence to the prohibition of force”, **Journal on the Use of Force and International Law**, 7(2), pp. 227-269

Ruys, Tom And Luca Ferro(2016), “Weathering the Storm: Legality and Legal Implications of the Saudi-Led Military Intervention in Yemen”, **International and Comparative Law Quarterly**, Vol. 65, No. 1, pp 61-98

Salem Alqahtani, Mohammed And Rohaida Nordin And Faridah Jalil(2022), “Non-Adherence to Human Rights and Humanitarian Laws in the Conduct of Armed Conflict in Yemen”, **Journal Of Sriwijaya Law Review**, 6(1), pp. 143-162

Sassoli, Marco(2023), “Armed Conflict in Yemen; An Illustration of the Pertinence and Deficiencies of Existing IHL Rules”, **Iranian Journal of International and Comparative Law**, 1(1), pp. 100-113

Sayed, Ahmed And Arshid Iqbal Dar(2017), “The International legal Protection of Human Rights In Armed Conflict”, **International Education & Research Journal**, Vol. 3, No. 7, pp. 113-115

Zolghadr, Malek And Afshin Asadi And Seyyed Farshid Jafari Pabandi(2022), “Legal Aspects of the Nagorno-Karabakh Conflict”, **Journal of Iranian Review of Foreign Affairs**, 13(35), pp. 219-241